

УДК 007:304

В. М. Лупандіна

Комунальний заклад «Харківський спеціальний навчально-виховний комплекс» Харківської обласної ради

Участь вихованців спеціального навчального закладу в соціальних проектах як шлях адаптації та соціалізації осіб із особливими освітніми потребами

Лупандіна В. М. Участь вихованців спеціального навчального закладу в соціальних проектах як шлях адаптації та соціалізації осіб із особливими освітніми потребами. Розглянуто роль участі школярів із особливими потребами в різноманітних соціальних проектах, що сприяє їх адаптації в соціум: вони діляться своїми творчими надбаннями, не тільки реалізуючи свій талант в окремому закладі, де вони навчаються, а й спілкуючись з оточуючим світом. Завдяки соціальним проектам вихованці закладу спілкуються з однолітками з різних регіонів України, усвідомлюючи себе повноцінними членами суспільства. Наголошено, що за умови розробки та впровадження різноманітних соціальних проектів відбуватимуться якісні зміни як у навчально-виховному середовищі навчального закладу, так і в сім'ї, на рівні місцевої громади, що поступово зближуватиме життєдіяльність усіх соціальних інститутів.

Ключові слова: *соціальні проекти, особи з особливими потребами, адаптація, соціалізація, інвалідність.*

Лупандина В. М. Участие воспитанников специального учебного заведения в социальных проектах как путь адаптации и социализации людей с особыми образовательными потребностями. Рассмотрена роль участия школьников с особенными потребностями в разнообразных социальных проектах, что способствует их адаптации в социум: они делятся своими творческими приобретениями, не только реализуя свой талант в отдельном учреждении, в котором они обучаются, но и общаясь с окружающим миром. Благодаря социальным проектам воспитанники учреждения общаются со сверстниками из разных регионов Украины, чувствуя себя полноценными членами общества. Подчеркнуто, что при условии разработки и внедрения разнообразных социальных проектов будут происходить качественные изменения как в учебно-воспитательной среде учебного заведения, так и в семье, на уровне общества, что постепенно будет сближать жизнедеятельность всех социальных институтов.

Ключевые слова: *социальные проекты, лица с ограниченными возможностями, социализация, инвалидность.*

Lupandina V. M. Participation of pupils of special educational institutions in social projects as a way of adaptation and socialization of people with special educational needs. Participation in various social projects contributes to the adaptation of schoolchildren with special needs in society, they share their creative achievements, realizing their talents not only in a separate institution where they are studying, but also communicate with the outside world. Thanks to social projects school pupils communicate with peers from different regions of Ukraine, feel full members of society. With the development and implementation of various social projects qualitative change will be in the educational environment of the special school, and in the family, the local community level that gradually brings the livelihoods of all social institutions.

Keywords: *social projects, people with disabilities, adaptation, socialization, disability.*

Соціалізація є дуже важливою для кожної людини, а для дитини з обмеженими можливостями здоров'я – особливо. І насамперед школа відіграє найважливішу роль у процесі адаптації до життя. Відомо, що соціальна активність не є вродженою якістю особистості, вона формується в процесі життя. Необхідно підкреслити, що досить ефективно цей процес відбувається в підлітковому віці. Як стверджують психологи, підлітковий вік є періодом значних зрушень у розвитку самосвідомості особистості: спостерігається висока сприйнятливність процесів, що відбуваються в державі; велике прагнення до

самопізнання та пізнання свого краю, вивчення історії, традицій, культури тощо. Саме в цьому віці закладаються основи свідомої поведінки, загальна спрямованість у розвитку соціальної активності, формується свідоме ставлення до себе як до члена суспільства. І від того, як будуть сформовані морально-ціннісні орієнтири підлітка, залежить становлення соціальних установок його особистості. Однак учень ще не володіє достатньо розвиненою соціальною свідомістю, не має цілком сформованої орієнтації.

Серед усього різноманіття факторів, котрі

впливають на цей процес, найвагомішими є система освіти, діяльність громадських організацій, учнівський колектив, засоби масової інформації, родинне оточення, рівень знань громадянсько-спрямування, допрофесійна самоосвіта, твори мистецтва і літератури, а також сфера міжособистісного спілкування.

Взаємозалежність та взаємообумовленість процесів соціалізації та виховання розкривається, насамперед, через включення дітей у різноманітні види соціальних відносин, форми життєвої діяльності, а також формування свідомості. Важливим є також спрямування зусиль особистості на пізнання самого себе, застосування внутрішніх резервів.

Важливим аспектом соціалізуючого впливу школи завжди було трудове виховання. Активну роль у реалізації соціалізуючої функції школи відіграє позаурочна діяльність школярів, у якій вони набувають соціальних навичок. Гуртківці можуть випробувати себе в різних видах творчої діяльності та обрати для себе напрям, який їм найбільш цікавий.

Для покращення соціальної адаптації вихованців Комунального закладу «Харківський спеціальний навчально-виховний комплекс» Харківської обласної ради, розвитку їх творчих здібностей з 1995 року в навчальному закладі відкрито, окрім швейної та столярної майстерень, майстерні з декоративно-прикладного мистецтва.

Майстерня з писанкарства – своєрідний музей писанки, де знайшли своє місце різні види оздоблення яєць: від традиційної писанки та бісерки-восковки до сучасного оздоблення аплікацією. У скляних кубах розміщені писанки різних регіонів України; копії експонатів з колекції професора М. Ф. Сумцова, які зберігаються в Харківському історичному музеї, писанки 20–30 років минулого століття. Діти мають змогу доторкнутися до старовини, навчатися у давніх майстрів, відроджувати стародавнє ремесло писанкарства та бісерки-восковки.

У майстерні з розпису тканини учні знайомляться з історією виникнення батіка, основами створення композиції, закономірностями побудови орнаментів, їх різновидами, технологією розпису.

Майстерня з розпису деревини, прикрашена дитячими роботами: картинками на картоні, але оскільки розмалювати дітям хочеться все навкруги, щоб світ став яскравішим, під розпис ідуть не тільки дощечки, лопатки, ложки з деревини, а й тарілки, фігурні пляшки тощо.

У майстерні з художньої кераміки навчаються давньому мистецтву ліплення з глини, пізнають секрети керамічного ремесла. Учні вчаться ліпити з глини іграшки, панно, тарілки, малу скульптуру, а потім розписувати свої вироби. Для більшої виразності у деяких виробах діти додають виготовлені з бісеру деталі, частини композиції.

На увагу заслуговує також майстерня з ткацтва, верстати для якої виготовляли за старовинними технологіями без жодного цвяху у м. Косів Івано-Франківської області спеціально для дітей, враховуючи різний зріст у різному віці. Також тут є верстати для дітей, які переважно все роблять лівою рукою. Учні дуже люблять ткати на цих верстатах рушники, килимки, серветки, гобелени. Малеча залюбки працює з непряденою вовною, виготовляє з неї м'ячики, прикраси, картинки.

Роботи гуртківців виставляються на різноманітних виставках, фестивалях, конкурсах дитячої творчості, соціальних проектах, де діти з особливими потребами не тільки беруть участь разом із звичайними учнями, а й посідають призові місця: Всеукраїнський соціальний проєкт «Свято дитячих мрій», Всеукраїнська виставка-фестиваль «Обдаровані діти України», Відкритий фестиваль дитячої художньої творчості «Таланти третього тисячоліття», Міський творчий конкурс «Харків – місто талантів», Обласна акція «Молодь за здоровий спосіб життя» та багатьох інших.

З дитячих тканих робіт, робіт з непряденої вовни, керамічних виробів створено колекцію одягу «Забавлянки», в якій виступають учасники шкільного колективу «Театр костюму «Аліса», створеного у 2004 році. Тканина для моделей колекції «Осінні барви» розписана у техніці «батик». Учасники театру костюму «Аліса» є неодноразовими переможцями та лауреатами багатьох конкурсів та фестивалів: Фестивалю дитячої краси і моди «Міс Афродіта» у м. Харкові, Міжнародного конкурсу дитячої моди «Малахітова шкатулка» у м. Харкові (Гран-прі), Фестивалю дитячої краси і моди «Фешн-пікнік» у м. Новомосковську, Міжнародного конкурсу професійних модельєрів-дизайнерів «Паром» у м. Харкові, Фестивалю сучасних арт-напрямків «Територія стилю» у м. Харкові, виставки-конкурсу плакатів і дизайнерських проєктів «Україна... Це футбол!!!» у м. Харкові, Обласного свята художньої творчості «Весняні посмішки», фестивалів «Доброта», «Натхнення», «Маленький Парнас», «Береги

надії», що проводилися благодійними фондами. Виступи театру мод «Аліса» завжди яскраві, жваві, видовищні, насичені акторською майстерністю маленьких моделей.

Протягом багатьох років у навчальному закладі працює гурток жестової пісні, де займаються як слабочуючі учні, так і діти зі значною втратою слуху. Репертуар гуртківців надзвичайно різноманітний – це пісні з народних джерел, сучасних поп- та рок-виконавців. Виступи артистів жестової пісні нікого не залишають байдужими. Жоден захід у навчальному закладі не проходить без їх виступів.

Вихованці закладу із задоволенням відвідують спортивні секції. Спортсмени школи неодноразово брали участь у Всеукраїнських змаганнях із різних видів спорту. Випускники та учні одержали золоті нагороди на дефлімпійських іграх у м. Сідней (Австралія), брали участь у чемпіонаті Європи у Швейцарії та 1-му чемпіонаті світу зі спортивного орієнтування в Угорщині, дівчата у складі збірної України з баскетболу посіли 3 місце на чемпіонаті світу з баскетболу серед людей із вадами слуху, який відбувся в Італії.

Досягнення дітей неможливе без взаємодії закладу з оточуючими, бо школа – не єдине місце, де формується й набуває соціального досвіду особистість. У вихованні й соціалізації беруть участь сім'я, різноманітні дитячі об'єднання, громадські організації. Особлива увага приділяється співпраці закладу з Українським товариством глухих, громадською організацією «Центр з фізичної культури і спорту інвалідів «Інваспорт»». Участь у різноманітних соціальних проєктах сприяє адаптації школярів з особливими потребами у соціум, вони діляться своїми творчими надбаннями, не тільки реалізуючи таланти в окремому закладі, де навчаються, а й спілкуються з оточуючим світом.

Соціальні проєкти мають переважно реабілітаційний характер і спрямовані на соціальну інтеграцію, залучення школярів з обмеженими

функціями до активної участі у культурному житті країни. Прикладами таких проєктів є: виставка творчих робіт «Яким я хочу бачити цей світ», яка проходила у Будинку народної творчості; фестиваль творчості людей із обмеженими можливостями здоров'я «На крилах натхнення», що відбувається за сприяння ВСГО «Конфедерація ГОІУ» в Харківській області; фестиваль творчості молодих інвалідів «Натхнення», який постійно організовує та проводить Департамент у справах сім'ї, молоді та спорту. Міжнародна освітньо-культурна Асоціація щорічно організовує конкурс-фестиваль дитячої творчості «Усі ми діти твої, Україно!», який проходить у ДП «УДЦ «Молода гвардія». Завдяки цьому проєкту наші учні спілкуються з однолітками з різних регіонів України, поширюють свій світогляд, діляться своїми творчими надбаннями, відчуваючи себе повноцінними членами суспільства.

Подібні проєкти мають спільну мету, що полягає в реалізації творчих можливостей школярів з різними вадами фізичного розвитку, допомогти відчутти себе повноцінними членами суспільства, підтримці соціально-культурної активності людини; створенні сприятливого психоемоційного середовища засобами спілкування та дозвілля; набутті навичок пристосування до умов життя.

Суспільним замовленням щодо розбудови соціалізуючого простору є формування й розвиток особистості, яка б з раннього дитинства усвідомлювала свою суспільну значущість і через систему ціннісних ставлень набувала досвіду взаємодії із соціумом.

Таким чином, за умов розробки та впровадження різноманітних соціальних проєктів відбуватимуться якісні зміни як в навчально-виховному середовищі навчального закладу, так і в сім'ї, на рівні місцевої громади, що поступово зближуватиме життєдіяльність усіх соціальних інститутів.

Література

1. Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі у світлі реалізації Конвенції ООН про права інвалідів : тези доп. XIII міжнар. наук.-практ. конф. (20—21 листоп. 2013 р., м. Київ). — К. : Ун-т «Україна», 2013. — 416 с.
2. Литовченко О. В. Сучасні моделі залучення дітей та молоді з особливими потребами до позашкільної освіти [Електронний ресурс] / О. В. Литовченко // Актуальні проблеми навчання та виховання людей із особливими потребами. — 2013. — № 10. — С. 130—139. — Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apnvlop_2013_10_14.pdf.
3. Формуємо соціалізуючий простір : метод. рекомендації / укл. : Л. М. Назаренко. — Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2014. — 52 с.